

נצבים תשפ"ה: הרב הלוי

1829. י"ג מידות הן מירשם: אמרו חז"ל ביחס לאמירת י"ג מידות: "ברית כרותה לשלש עשרה מדות שאינן חוזרות ריקם" (ר"ה יז, ב). כל כך הרבה אנשים אומרים י"ג מידות ובכל כך הרבה מניינים, ובכל זאת עדיין לא באה הגאולה? משל לאדם חולה שהרופא בא לבקרו והביא לו מירשם לתרופה. אמר הרופא, שאותו חולה יקח מזה כל שעתיים ומחר יבוא לבקרו שוב. למחרת הגיע וראה שהמצב לא השתפר, אלא נעשה גרוע יותר. שאל הרופא אם החולה קיבל תרופה? החולה לקח את המירשם וחילק אותו לשנים עשר חלקים ולקח פיסת נייר כל שעתיים. הוא לא הבין שמדובר רק במירשם!!! כן הדברים נוגעים גם לנו, כשאנו אומרים י"ג מידות זה רק המירשם לגאולה. רחום וחנן זה אומר שצריך להשתנות ולהיות דומים להקב"ה, מבלי זה, הפירוש הוא לאכול את המירשם (מסילת ישרים עם הערות הרב נבנצל א, הע' 8).

1838. יצר הרע נקרא מכשול: שבעה שמות יש ליצר הרע, וישעיהו קראו 'מכשול' (סוכה נב, א). ישעיהו מרמז על חטא שאינו גדול כל כך, שיתכן והאדם לא ירגיש בו ויכשל, לכן הנביא אמר: 'הרימו מכשול מדרך עמי', כלומר שאם ירים ויגביה את המכשול שנמצא על אדם הדרך אנשים לא יכשלו בו (מהרש"א סוכה נב, א).

1840. קול החזן ערב: אחד מתנאי החזן המובהק, שיש לו נעימה וקולו ערב (שו"ע או"ח נג, ד). שכן נאמר: "כָּבֵד אֶת ה' מְהֵרָה (משלי ג, ט), ודרשו: כבד את ה' ממה שהנאך ואם יש לך קול ערב מצוה להתפלל (חסידים קט), אבל אם הש"ץ משמיע קולו כדי שישבחוהו העם על קולו הנעים, הרי זה מגונה ועליו נאמר: "נִתְּנָה עָלַי בְּקוֹלָהּ עַל פֶּן שֶׁיֵּאָתֶיךָ" (עטרת זקנים נג, ב).

1830. העברת החזנות בירושלם: בתורה מבואר שכהונה גדולה ומלכות עוברת בירושה מאב לבנו (ויקרא ו, טו; דברים יז, כ), זאת בתנאי שהבן חכם וירא שמים (רמב"ם כלי מקדש ד, כ). במדרש מבואר שהדבר הורחב לכלל תפקיד ציבורי (ספרי דברים קסב). חזן יכול להוריש את התפקיד לבנו אף בחייו אם נצטרך (רשב"א א, ש). ויש מסייגים זאת דווקא במקום שיש מנהג מקומי להעביר את תפקיד החזנות בירושה ולא בשכירות (ערוך השלחן או"ח נג, כח). מקובל שאם החזנות בתשלום אין שום מחויבות, אך אם החזנות בהתנדבות יש זכות קדימה לבן שהולך אחר אביו (הרב הלוי).

1835. הזמין צימר ונכנס לצימר אחר בטעות: אדם שהזמין צימר מסויים, ובטעות נכנס לצימר אחר ועתה שני בעלי הצימר תובעים ממנו לשלם: בעל הצימר שנכנס אליו בטעות טוען שהוא נהנה מאותו צימר, ובעל הצימר שאצלו הוזמן טוען שהצימר היה סגור להזמנות בגללו. הדין הוא שצריך לשלם לאותו צימר שנכנס אליו משום שהצימר עומד להשכרה ובעל הצימר חסר, וז'ה נהנה וזה חסר' (שו"ע חו"מ שסג, ו). באשר לבעל הצימר שהוזמן אצלו, הדבר תלוי אם היה קניין התחייבות, שאז צריך לשלם בניכוי ההנאה שהצימר לא שומש, או שלא היתה התחייבות, שאז אותו אורח נחשב כאנוס שפטור מתשלום (שלום לעם, כי תצא תשפ"ה).

1834. מתנה כדי לכסות את המנה: המקור ההלכתי למתנות חתונה הוא מושג ה"שושבינות" - שבו חברים תומכים כלכלית בזוג שמתחתן, מתוך הבנה שכשיגיע תורם, יקבלו גם הם מתנה בחזרה (ב"ב קמד, ב). יש שכתבו שאין אנו נוהגים בדין זה כלל (ערוה"ש אבה"ע ס, יג), ויש שכתבו שדין זה נוהג היום וחייב להחזיר את המנה רק שא"א לתובעו בבית דין (אבן פינה, דרישת ארי ס). יש שאמרו שקרובי משפחה או בן תורה, אינם צריכים לשלם את שווי המנה, מכיוון שאינם יכולים למנוע את עצמם מלהגיע, אולם שאר המוזמנים צריכים לשלם את מחיר המנה כדי לא לעבור בגזל (עמודי משפט ב, א בשם הגר"צ). לפענ"ד, אי אפשר לתבוע אבל ראוי מאד לכסות את המנה, המזמנים בונים על כך שחלק מהמתנות כן יכסו את המנה (הרב הלוי).

1831. וידוי בין סדר התקיעות: לפי המקובלים יש המלצה להתוודות בלחש ולא בקול רם, בין סדרי התקיעות דמיושב [תשר"ת, תש"ת, תר"ת] כיון שזהו עת רצון, והשטן טרוד ואינו יכול לקטרג (שער הכוונות צ, א). בהתאם לכך, יש פוסקים שכתבו סדר וידוי מיוחד בין התקיעות (בא"ח ש"ר נצבים, יג בשם הרש"ש). אך יש אומרים שהוידוי נחשב כהפסק, במיוחד לדעת הרמב"ם, שכל התקיעות נחשבות כתקיעה אחת ארוכה (ע"פ משנ"ב תקצה, יב), ויש שהורו לומר את הוידוי בהרהור בתקיעות דמיושב מחשש הפסק (חזו"ע ימים נוראים, עמ' קלה). אנו נוהגים להתוודות בהרהור הלב ולא ממש בפה משום חשש הפסק (הרב הלוי).

1828. אמירת "זכור לנו היום ברית י"ג ביחיד: יש שאמרו שיחיד אינו יכול לומר כל נוסח שמוזכר בו עניין י"ג מידות, כמו אל מלך יושב... זכור לנו היום ברית י"ג (ט"ז או"ח תקסה, ה), ויש אומרים שרק י"ג מידות עצמן אין ליחיד לאומרם והמנהג להקל להזכיר (חזו"ע ימים נוראים, עמ' ל). המנהג הרווח שרק י"ג מידות לא מזכירים ביחיד ושאר דברים כן מזכירים ביחיד (הרב הלוי).

1841. תוקע בחינם או בשכר: השכרת תוקעים או חזנים כרוכה בבעיה של 'שכר שבת' ועל המצוות נאמר: 'מה אני בחינם אף אתם בחינם' (נדרים לז, א), ומצד שני זהו דבר מצווה, ועוד שכשמביאים תוקע בשכר, מונעים מאנשים שאינם הגונים לבוא ולתקוע (רשב"א א, תרצא). נחלקו בזה הראשונים, יש אומרים שאין ליקח על זה כסף (טור או"ח תקפה), ויש שמתירים משום שהוא מצווה (מרדכי כתובות קפט בשם ר' שמואל). נחלקו גם באחרונים וגם בדעת השו"ע, יש מי שמחמיר (ישיביל עבדי או"ח ז, ט), ויש מי שמתיר, מכיוון ששכר שבת אסור מדרבנן, במקום מצווה לא גזרו בזה חכמים והוא הדין לכל דבר מצווה (בי"א ה או"ח כה). לפענ"ד, עדיף בתשלום ובמקום מצווה אין בעיה של שכר שבת (הרב הלוי).

416. זכות לעם ישראל: כתב המהר"ח שאין טוב ללבוש ב' מלבושיו ביחד והעושה כן קשה לשכחה (שער הכוונות ב; משנ"ב ב, ב). פעם נשאל הגרש"ז מה הפירוש בדברי חז"ל: "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות" והרי כשיש הרבה מצוות ישנם גם הרבה עבירות אם לא מקיימים את המצוות, ולכאורה נמצא שמחייבים את ישראל? ענה הגרש"ז: ראית פעם אדם שלובש חולצה ומכניס שתי ידי בשיני השרוולים ביחד? ודאי שלא כל אדם מכניס קודם את ידו האחת ואח"כ את השנייה. בא השו"ע ומלמדינו להכניס קודם את יד ימין ואח"כ את יד שמאל (בעניין נעל כתב השו"ע ימין תחילה; או"ח ב, ד). הנה לנו מצוה ללא כל השקעה! התורה בעיקר נותנת לנו סדר בדברים, ואז בכל פעולה שאנחנו בין כה וכה חייבים לבצעה אנו מקיימים מצווה (שומר תורה אשרו, עמ' קל).

הלכה בהרחבה: מלך אוהב צדקה ומשפט

בגמרא ברכות (יב ע"ב) מובא שכל השנה אומר האל הקדוש ומלך אוהב צדקה ומשפט, בעשי"ת אומר המלך הקדוש והמלך המשפט. יש את ההוספות של הגאונים שזו תקנה מאוחרת יותר. יש הבדל בין השינויים לבין ההוספות. השינויים לעיכובא, ואילו ההוספות לא לעיכובא למעט שיטת התוס' בברכות (יב ע"ב) וברכות (לד ע"א) שגם על ההוספות צריך לחזור, למסקנה על השינויים צריך לחזור ולא על ההוספות.

ישנה הסכמה 'לאומית' גם של מרן בסי' תקפ"ב וגם של הרמ"א בסי' קיח שצריך לחזור על 'המלך הקדוש', אלא שהרמ"א מביא דעת ר' יונה שאומר שכל הדין בראשונים אם לא אמר תיבת 'מלך', אבל אם הזכיר את תיבת 'מלך', כמו 'מלך אוהב צדקה ומשפט' אין צריך לחזור. היום חתימה זאת הפכה למטבע הברכה ולכן למעשה, מי שלא אמר 'המלך המשפט' לדעת מרן צריך לחזור, ואילו לדעת הרמ"א אין צריך לחזור.

לספרדים אם לא אמר המלך המשפט, אם עודנו בתפילה חוזר לברכת 'השיבה שופטינו', ואם אמר יהיו לרצון האחרון חוזר לראש התפילה, וכאן יש לו אופציה להתנות: אם צריך לחזור תהא תפילתי חובה ואם אין צריך לחזור זאת תהיה תפילת נדבה. מותר להתפלל תפילת נדבה כשיש ספק בהלכה או במציאות, לכן המצב יותר טוב כשנזכר מאוחר יותר. הבא"ח בפרשת נצבים אימץ את שיטת הרמ"א ואם אדם נמצא באמצע העמידה ולא אמר המלך המשפט, לפי המחבר צריך לחזור, ולפי הבא"ח אין צריך לחזור.

בעל שו"ת שואל ומשיב מספר על עצמו שהוא שכח לומר יעלה ויבוא בר"ח והדין הוא שצריך לחזור לברכת רצה. הוא היה בדילמה אם יאמר יהיו לרצון שלפני א-להי נצור כדי שיוכל לענות קדושה, או שלא יאמר ואז יוכל לחזור לרצה כדי לומר יעלה ויבוא, הוא שתק, ענה קדושה בלב וחזר לרצה. לפי האמור לעיל, אדם שנמצא בשים שלום, ושכח לומר 'המלך המשפט' עדיף שיאמר יהיו לרצון ויענה קדושה, בכדי שיחשב שסיים את התפילה ואז יוכל להתנות ולחזור על כל התפילה.

פרשת נצבים: הקב"ה לא צוחק

אחד מתלמידי ישיבת גור, שהיה תושב חו"ל, בא בסוף הזמן, לפני חזרתו לבית הוריו בחו"ל, אל האדמו"ר מגור, בעל ה"בית ישראל", וביקש ממנו ברכת פרדה. אמר לו הרבי בלשון תקיפה: "אתה יודע מה שבחו של הקב"ה? שהוא איננו צוחק!" התלמיד לא הבין למה רמז האדמו"ר ולא היה רגוע. לבסוף הלך התלמיד אל אחיו של האדמו"ר, רבי פינחס מנחם אלתר, ראש ישיבת שפת אמת (שלאחר שנים היה בעצמו האדמו"ר מגור, בעל ה"פני מנחם"), וסיפר לו את המשפט התמוה שאמר לו ה"בית ישראל". אמר לו ראש הישיבה: "לפעמים תלמיד שלי איננו מגיע לתפילה, ואני שואל וחוקר אותו, והוא מבטיח שלא יחזור על זה, אך אחרי יום או יומיים הוא שוב לא מופיע לתפילה, ושוב תירוצים, ושוב התחייבויות, עד שלבסוף אני מגיע לשלב שאני שואל את התלמיד: 'מה יהיה איתך?' והוא מתחייב שוב, ואני כבר צוחק. אבל ריבונו של עולם לא צוחק! הוא תמיד מתייחס להבטחות שלך כאילו זו הפעם הראשונה שלך!".

זו הפריבילגיה שנתן לנו הקב"ה - היכולת לחזור בתשובה. אם אדם עושה סוויץ' בראש - הקב"ה מקבל את זה. זה מה שהאדמו"ר התכוון: הקב"ה לא צוחק, הוא מתייחס ברצינות, גם אם אתה יודע שלא תוכל לעמוד בזה - "שבע ייפול צדיק וקם!" כל עוד הנר דולק - אפשר לתקן.

